

BUNĂSTAREA COPILULUI

DIN MEDIUL RURAL

2012

Gabriel Bădescu   Niculina Petre

World Vision Romania

CUPRINS

1. INTRODUCERE.....	7
2. SCOPUL ȘI OBIECTIVELE RAPORTULUI.....	11
3. METODOLOGIA DE CERCETARE ȘI CARACTERISTICILE POPULAȚIEI CUPRINSE ÎN CERCETARE.....	12
Instrumente de cercetare.....	13
4. CARACTERISTICI DEMOGRAFICE ȘI SOCIO-ECONOMICE ALE POPULAȚIEI CUPRINSE ÎN STUDIU.....	14
Structura gospodăriilor.....	14
Caracteristici cu privire la locuire.....	20
5. REZULTATUL MĂSURĂTORILOR PENTRU INDICATORII CANTITATIVI PRIVIND BUNĂSTAREA COPILULUI DIN MEDIUL RURAL.....	23
5.1. Sănătate și nutriție.....	23
Accesul copiilor la servicii de sănătate.....	29
Nivelul satisfacției părinților față de serviciile medicale.....	34
Facilități sanitare în gospodăriile rurale din România.....	36
5.2. Educație.....	38
Participare școlară în învățământul preșcolar, primar și secundar.....	41
Cunoștințe și abilități de matematică și citire ale copiilor din mediul rural.....	51
5.3. Bunăstarea copilului din mediul rural.....	58
Acoperirea unor nevoi de bază.....	58
Discriminarea de gen.....	60
Calitatea mediului și atitudini față de mediu în comunitate.....	62

Protecția copilului în timpul dezastrelor naturale.....	63
Copilul în familia care traversează situații de criză.....	66
Calitatea vieții copiilor cu dizabilități.....	68
5.4. Participarea copilului la luarea deciziilor în familie și comunitate.....	69
Copilul, membru activ al familiei și comunității din care face parte.....	69
5.5. Nivelul de confort psihologic în rândul copiilor și determinanții săi.....	72
5.6. Efecte ale migrației pentru muncă a părinților asupra copiilor.....	75
Sănătate și nutriție.....	76
Educație.....	76
Migrația părinților și confortul psihologic în rândul copiilor.....	76
6. COMPARAȚII ÎNTRE GOSPODĂRIILE DIN SATELE ÎN CARE LUCREAZĂ WORLD VISION ȘI CELELALTE GOSPODĂRII DIN MEDIUL RURAL.....	79
Caracteristici cu privire la locuire.....	80
Sănătate și nutriție.....	80
Educație.....	81
Participare și valori în comunitate.....	84
Confort psihologic în rândul copiilor din cele două tipuri de localități rurale.....	86
7. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI.....	87
8. BIBLIOGRAFIE.....	95
9. ANEXE.....	97

REZUMAT

Prezentul raport cu privire la situația copilului care trăiește în familii din zone rurale ale țării prezintă rezultatele celei de a treia cercetări pe care World Vision România le întreprinde **în scopul îmbunătățirii nivelului de cunoaștere și înțelegere a problematicii** acestor copii. Problematika copilului care trăiește în zonele rurale ale țării, cu resurse și oportunități diminuate față de situația națională, amplificată de criza economică pe care România o traversează, impune o intervenție specializată care să răspundă nevoilor reale existente, dar și o continuă monitorizare a impactului și transformărilor înregistrate.

Cercetarea întreprinsă de către WV România la sfârșitul anului 2011 a analizat câteva aspecte importante ale bunăstării copilului din mediul rural folosind o **metodologie cantitativă complexă**. Astfel, au fost proiectate patru chestionare și au fost aplicate în **1460 de gospodării selectate aleator astfel încât să reproducă cât mai precis structura populației de gospodării cu copii din mediul rural**. Cercetarea a constat în aplicarea unui chestionar câte unui adult din fiecare dintre cele 1460 gospodării ale eșantionului, și aplicarea unui chestionar și a două teste de aptitudini de matematică, respectiv de citire și înțelegere a unui text, unui număr de 1.340 de copii, din gospodăriile selectate. Structura cercetării ne-a permis să analizăm cele patru baze de date rezultate atât distinct, cât și puse în relație (de ex. attribute ale gospodăriei în legătură cu performanța școlară sau nivelul de confort psihologic al copilului).

În 2005, 2009 și acum în 2011, World Vision România a măsurat principalii indicatori privind bunăstarea copilului din zonele rurale ale României realizând o comparație cu indicatorii existenți pentru zone urbane ale României și situația internațională. Nutriția și sănătatea copilului, educația, participarea copilului la luarea deciziilor în familie și comunitate și bunăstarea copilului în familie sunt principalele domenii măsurate prin intermediul unui număr de 61 indicatori, folosind instrumente specifice aplicate copilului (Anexele B, C și D) și adulților din gospodărie (Anexa A).

Prezentul raport se adresează profesioniștilor care activează în domeniul protecției și bunăstării copilului, factorilor de decizie, mediului universitar și publicului larg și oferă:

- Analiza unor indicatori privind bunăstarea copilului care trăiește în familie în zonele rurale ale României;

- Informație autentică în vederea fundamentării de politici sau acțiuni specifice;
- Identificarea domeniilor critice privind situația copilului din mediul rural în vederea dezvoltării de programe care să permită egalizarea șanselor pentru toți copiii.

Totodată, în vederea realizării acestei cercetări și a atingerii obiectivelor stabilite, au fost elaborate instrumente de cercetare ce vor putea fi utilizate în anii următori în vederea monitorizării pe termen lung a principalilor indicatori privind bunăstarea copilului.

Pe ansamblu, datele pun în evidență probleme serioase de calitate a vieții pentru o parte importantă dintre copiii din rural, precum și pentru familiile din care provin, probleme care riscă să se accentueze și mai mult în condițiile crizei economice și a creșterii disparităților între urban și rural și între regiuni. Din mai multe puncte de vedere câștigurile resimțite de populație pe durata creșterii economice ce a precedat criza par să fi fost anulate sau chiar inversate. În timp ce în ultimii 10 ani numărul de locuințe din țară a crescut, creșterea a avut loc aproape exclusiv în mediul urban, iar calitatea dotării locuințelor din rural nu a crescut în mod substanțial. La cinci ani după intrarea țării în Uniunea Europeană numai o treime dintre locuințele de la sat au baie în interior, un sfert au toaletă în interior și doar una din zece este conectată la canalizare.

Problemele mediului rural românesc ce țin de structura demografică și de gradul de pregătire sunt serioase și riscă să limiteze potentialul de dezvoltare și pe viitor. Astfel, numărul de copii este mic - doar 2,1 copii pe familie (în condițiile în care au fost selectate în studiu doar cele care au copii)¹. Chiar și fără a ține cont de efectul migrației, multe dintre satele românești sunt într-un proces de îmbătrânire și depopulare. Nivelul de educație școlară a adulților este modest, nivelul de mijloc fiind cel al studiilor liceale nefinalizate. În ceea ce privește statutul ocupațional al adulților cuprinși în studiu, doar aproximativ o treime sunt salariați, în timp ce un sfert declară că sunt casnice, 13% sunt zilieri, 10% sunt lucrători în agricultură, iar restul de 15% sunt între șomeri, pensionari, beneficiază de ajutor familial sau sunt patroni (doar 1%). În ceea ce privește veniturile, aproximativ 12% dintre gospodării nu au nicio sursă de venit în afara alocațiilor pentru copii, iar aproximativ trei sferturi dintre respondenți își apreciază

---

¹ Conform recensământului din 2002, numărul mediu de copii pe familie cu copii este și mai scăzut la nivel național, de 1,71 (Popescu, 2010)

veniturile ca fiind insuficiente, un sfert din total considerând că acestea nu ajung nici pentru acoperirea cheltuielilor legate de supraviețuire (hrană, locuire, sănătate).

Pentru un număr ridicat de copii familiile au dificultăți majore în acoperirea unor nevoi de bază. Astfel, unul din zece copii intervievați declară că frecvent (2%) sau uneori (11%) nu a avut hrană suficientă, un sfert afirmă că sunt obosiți din cauza faptului că au trebuit să muncească în gospodărie înainte sau după terminarea programului de școală, iar 12% spun că au lipsit de la școală pentru că au trebuit să lucreze. În același timp, aproape toți copiii cuprinși în studiu apreciază pozitiv eforturile făcute de familie pentru acoperirea nevoilor de bază, se simt sprijiniți și au încredere în membrii familiei. **Studiul pune în evidență un nivel ridicat de atenție și grijă din partea părinților privind sănătatea și nutriția copiilor.** Peste 90% dintre adulți cunosc înălțimea și greutatea copiilor, iar aproape jumătate dintre părinți declară că sunt preocupați de alimentația sănătoasă a copiilor lor. O analiză mai detaliată, arată însă diferențe importante între familiile sărace și cele prospere atât în ceea ce privește calitatea hranei dar și din punct de vedere al numărului de mese oferite zilnic copilului. Răspunsurile date de copii indică faptul că un sfert dintre ei au probleme în a avea hrană suficientă sau de calitate.

Aproape două treimi dintre adulții intervievați au afirmat că își tratează copilul acasă fără a-l duce la medic atunci când este bolnav, iar dintre cei care merg la medic, două treimi apelează la medicul din orașul apropiat și numai o treime la medicul din comună. În rândul familiilor sărace proporția celor care își tratează copiii la medic este și mai scăzută. Dincolo de limitările inerente indicatorilor folosiți, faptul că peste jumătate din copiii bolnavi sunt tratați fără a fi văzuți de medic, în familiile rurale, este îngrijorător din perspectiva dreptului copilului la o îngrijire medicală de calitate. **Este îngrijorătoare și constatarea potrivit căreia, conform declarațiilor părinților, doar 41% dintre copiii de sub doi ani sunt văzuți de medic, fapt care indică un posibil risc de absență sau întârziere a imunizării cu vaccinurile recomandate de Ministerul Sănătății** pentru cea mai mare parte a copiilor din această categorie de vârstă. Merită reținut și faptul că proporția copiilor cu analize făcute în ultimul an este substanțial mai mică decât jumătate din proporția celor care au fost la medicul de familie în ultima jumătate de an. Cu alte cuvinte, analizele medicale par a fi recomandate aproape exclusiv în cazurile în care copilul este bolnav și mult mai puțin în cazul unei verificări de rutină, cu rol de prevenție. Preferința accesării serviciilor medicale de la oraș, de către persoanele mai instruite sau ale căror locuințe sunt mai aproape de

orașe, chiar dacă satisfacția legată de calitatea serviciilor este mai scăzută în rândul acestor categorii, reprezintă un semnal de alarmă cu privire la încrederea populației în calitatea serviciilor medicale din rural.

În privința **accesului la educație timpurie și educație școlară**, locuirea în mediul rural induce dezavantaje clare de acces față de locuirea în orașe. În plus față de absența accesului la creșe în mediul rural, au fost observate dificultăți în accesul la școală și grădiniță, reflectate în durata mare a deplasării la unitățile de învățământ. Astfel, aproape un sfert dintre copii (23%) petrec în drumul dintre casă și școală o oră sau mai mult. De altfel, distanța mare între locuință și unitatea de învățământ este motivul invocat de 5% dintre respondenții adulți ai căror copii nu au frecventat niciodată grădinița. Aproximativ o cincime dintre copii declară că uneori sunt tratați la școala mai rău decât alți colegi de-ai lor, un predictor important al aprecierii subiective a copiilor privind mediul școlar fiind nivelul de dotare al gospodăriei din care provin. Astfel, copiii care provin din locuințe cu dotări modeste se simt în medie mai puțin confortabil la școală decât ceilalți copii. În concluzie, datele arată că în școlile cuprinse în studiu există încă practici discriminatorii pe criterii diverse, dar cu un impact puternic asupra copilului/elevului. Cercetarea a cuprins și o componentă de evaluare a cunoștințelor și abilităților de matematică precum și a celor de citire și de înțelegere a unui text în rândul copiilor din rural din clasele I până la a VII-a. Deși testele au fost aplicate pentru prima dată și din acest motiv performanțele respondenților din studiu nu pot fi comparate cu momente de timp diferite sau cu alte populații, rezultatele de ansamblu sunt în mod clar nesatisfăcătoare.

La fel ca și în cercetările realizate de către WVRomânia în 2005 și 2009, acest studiu confirmă interesul substanțial din partea părinților cu privire la educația copiilor, atitudine care se reflectă în confortul psihologic și dezvoltarea copilului. Proporția părinților care susțin educația copilului prin păstrarea constantă a legăturii cu școala și verificarea temelor copilului este de 90%, în timp ce aproape toți sunt de acord cu faptul că „omul cât trăiește învață”. Părerile sunt însă mult mai egal împărțite atunci când respondenții compară rolul școlii și cel al relațiilor în găsirea unui loc de muncă: mai mult de jumătate (54%) înclină să creadă în rolul mai important al relațiilor, față de doar 46% care cred în importanța școlii. În mod surprinzător, atitudinile față de rolul relațiilor în comparație cu cel al școlii sunt slab influențate de nivelul de educație al adulților din gospodărie.

Un alt aspect care distinge locuirea în mediul rural de cea din orașe este **implicarea mai intensă a copiilor în activități în gospodărie**. Astfel, copiii din rural petrec **în medie două ore pe zi** pentru activități de curățenie, îngrijire a animalelor sau îngrijire a altor membri ai gospodăriei. Chiar dacă participarea copiilor în activități casnice este atât o formă de educație non-formală, cât și un aport din partea copilului la nevoile gospodăriei, este necesar ca implicarea lor să fie atent monitorizată de către membrii comunității astfel încât să fie evitate cazurile de abuz. Un alt aspect important care descrie mediul de dezvoltare pentru copil și care este surprins în acest studiu este cel al atitudinilor adulților din gospodărie față de **folosirea bății în educație**. Astfel, un sfert dintre respondenți nu resping complet afirmația: "uneori e nevoie să îți bați copiii ca să îi poți educa bine". Putem presupune că proporția celor care au răspuns pozitiv la această întrebare ar fi fost și mai ridicată în absența fenomenului de indezirabilitate socială. WVR a surprins acest fenomen și în cercetările realizate în 2005 și 2009 și a introdus în programele proprii acțiuni pentru combaterea lui. Este un rezultat îngrijorător în condițiile în care la nivelul întregii țări au avut loc numeroase campanii de promovare a principiilor educative alternative la bătaie.

Cercetarea a evaluat de asemenea nivelul participării civice a locuitorilor din ruralul românesc, inclusiv cea a copiilor. Participarea cetățenilor este nu doar un drept ci și o premisă importantă pentru o guvernare de calitate. **În cazul copiilor, participarea oferă contextul învățării de deprinderi și cunoștințe favorabile democrației**. La prima vedere, adulții par să fi fost destul de frecvent implicați în decizii și activități comune ale localității. La o privire mai atentă, însă, lucrurile sunt mult diferite: întâlniri fără legătură cu luarea unor decizii privind viața comunității ("zilele satului", serbări școlare, evenimente religioase) sunt date ca exemplu de participare civică de către subiecții adulți. În plus, o largă majoritate a respondenților (86%) afirmă că deciziile legate de diversele probleme ale comunității sunt luate fără consultarea cetățenilor. Chiar dacă vocea copiilor nu pare să conteze în dezbaterile care au loc la nivelul comunității, lucrurile par să stea mai bine la nivelul familiei, unde mai mult de jumătate dintre respondenții adulți afirmă că în gospodăria lor copiii sunt consultați atunci când sunt luate decizii importante.

Pe lângă atribute ale mediului în care trăiesc copiii (familial, școlar și la nivel de comunitate) cercetarea a evaluat, în plus și câteva aspecte care descriu **starea lor de**

confort psihologic și fericire. Doar 44% dintre respondenții copii au obținut scorul maxim la un index compus prin combinarea a patru întrebări, afirmând că au prieteni pe care se pot baza, se simt sănătoși, sunt capabili să facă lucruri pe care le fac copiii de aceeași vârstă, și sunt la fel de fericiți ca și ceilalți copii. La cealaltă extremă a scalei, cu un nivel scăzut de confort psihologic, se plasează 11% dintre copii. Analizele statistice arată o dată în plus rolul extrem de important al resurselor gospodăriei asupra confortului psihologic al copiilor.

Datele acestui studiu au permis evaluarea impactului migrației pentru muncă asupra mai multor aspecte care țin de bunăstarea copiilor: acoperirea unor nevoi de bază, cum sunt hrana, locuirea, siguranța, accesul la servicii de sănătate și de educație precum și performanțele școlare, și confort psihologic. Analiza răspunsurilor colectate scot în evidență că durata medie a plecării unui membru este de 16 luni, jumătate dintre plecări sunt de o durată mai mare de un an, iar un sfert dintre plecări depășesc doi ani. În 15% din cazuri sunt plecați ambii părinți, mamele sunt plecate în procent de 79% față de 21% tați. Indicatorii referitori la acoperirea nevoilor de bază, sănătate, educație dar și confortul psihologic sunt influențați ușor pozitiv de plecarea unuia sau a ambilor părinți din familie. Accesul la resurse materiale obținute prin plecarea părinților în străinătate plasează copiii în categoria familiilor mai înstărite, cu toate consecințele care decurg de aici, așa cum sunt analizate în acest studiu. În același timp, aceste rezultate nu exclud posibilitatea ca efectele de durată să fie preponderent negative, ori faptul că urmările pot fi nefaste, în special atunci când sunt plecați ambii părinți. Tendințele de ansamblu sunt însoțite de variații mari de calitate a vieții în rândul subiecților, rezultat care susține importanța unor analize mai detaliate pe baza cărora să se poată construi **politici publice precum și a unor intervenții punctuale inițiate de autorități sau organizații neguvernamentale prin care dificultățile care decurg din plecarea părinților să fie atenuate.**

Bogăția de informații cuprinsă în acest al treilea studiu al World Vision România despre bunăstarea copiilor din mediul rural susține din plin utilitatea acestui demers. Rezultatele cercetării sunt de acum înainte o sursă importantă pentru analize, dezbateri, programe, politici, precum și pentru viitoare cercetări, toate având ca scop creșterea calității vieții copiilor din satele românești și reducerea decalajului dintre rural și urban.